

Науково-дослідний інститут приватного права
і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака
НАПрН України

Юридичний інститут ДВНЗ «Прикарпатський
національний університет
імені Василя Стефаника»

**Корпоративне право України
та інших європейських країн:
шляхи гармонізації**

**ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ
за матеріалами Міжнародної
науково-практичної
конференції**

2-3 жовтня 2015 року

м. Івано-Франківськ, 2015

УДК 347(477)(082)

ББК 67.9 (4Укр)404я43

К68

Рекомендовано до друку Вченою Радою Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г.Бурчака НАПрН України (протокол № 10 від 25 листопада 2015 року)

Редакційна колегія:

В.В. Луць – академік НАПрН України, доктор юридичних наук, професор, завідувач відділу проблем приватного права Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва ім. академіка Ф.Г.Бурчака НАПрН України;

О.Д.Крупчан – доктор юридичних наук, академік НАПрН України, директор НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України

В.А. Васильєва – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри цивільного права Юридичного інституту ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені В. Стефаніка»

К68 Корпоративне право України та інших європейських країн: шляхи гармонізації [текст]: Збірник наукових праць за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції (2-3 жовтня 2015 р., м. Івано-Франківськ) / НДІ приватного права і підприємництва ім. академіка Ф.Г.Бурчака НАПрН України; за ред. д-ра юрид. наук, акад. НАПрН України В.В.Луця. – Івано-Франківськ, 2015. - 321 с.

У збірник включені тези наукових доповідей учасників Міжнародної науково-практичної конференції, організованої Лабораторією проблем корпоративного права Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г.Бурчака НАПрН України спільно з Юридичним інститутом Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаніка та проведеною у м. Івано-Франківську 2-3 жовтня 2015 р. У тезах доповідей висвітлюються результати наукових досліджень порівняльно-правової характеристики корпоративного права України та інших європейських країн.

Для студентів, слухачів, курсантів юридичних факультетів, науковців, практичних працівників та всіх зацікавлених осіб.

© Науково-дослідний Інститут приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г.Бурчака НАПрН України, 2015

© Юридичний інститут ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаніка», 2015

П. Постанова Сумського обласного суду Київської області за позовом ОСОБА 1 до ТОВ «РЕД» від 16 листопада 1998 р. [Електронний ресурс] // Закони України. Інформаційно-правовий портал – Режим доступу: http://www.uazakon.com/documents/date_2j/pg_itgnws.htm

Парута Ю.І.

*здобувач НДІ приватного права і
підприємництва імені акад. Ф. Г. Бурчака
НАПрН України*

ДИСКУСІЙНІ АСПЕКТИ ЦИВІЛЬНО- ПРАВОВОГО СТАТУСУ ГРОМАДСЬКОЇ СПІЛКИ

Прийняття Закону України «Про громадські об'єднання» поклало початок нового етапу розвитку всіх громадських об'єднань, адже Закон містить чимало прогресивних положень та відповідає європейським стандартам щодо створення та діяльності неурядових організацій.

Цілком закономірно, що із прийняттям нового нормативно-правового акту виникають дискусії, щодо доцільності окремих норм Закону. Відтак чимало із них мають у своїй основі питання пов'язані із цивільно-правовим статусом громадської спілки. Насамперед, це стосується можливості юридичних осіб приватного права бути засновниками та учасниками громадської спілки, відмінностей між громадською спілкою та громадською організацією, кола тих непідприємницьких юридичних осіб, які вправі визнаватися громадською спілкою та особливостей цивільно-правової відповідальності засновників і учасників досліджуваного суб'єкта. Власне, на зазначених аспектах і зупинимо свою увагу.

При аналізі питання стосовно можливості юридичних осіб приватного права бути засновниками та учасниками громадської спілки дослідники поділилися на 2 групи: так, перша група дослідників апелює до того, що тільки фізичні особи мають таке право [1, с. 50], а одним із аргументів на підтвердження цього є ст. 36 Конституції України, що гарантує право на свободу об'єднан-

ня та міститься у Розділі II «Права, свободи та обов'язки людини і громадянина», яка, на їх думку, не поширюється на юридичних осіб. Інша група, навпаки підтримує позицію, щодо здатності юридичних осіб приватного права бути засновниками та учасниками громадської спілки, наголошується, що позиція щодо обмеження права юридичних осіб виступати учасниками громадських організацій є хибною та потребує змін [2, с. 8]. У розрізі цього питання, доцільним є погодитися із І. В. Спасибо – Фатеевою на рахунок того, що «надання можливості юридичним особам приватного права засновувати громадські об'єднання є новацією вітчизняного законодавства, на яку давно очікувало суспільство» [3, с. 154].

Ми є прихильниками тієї позиції, яка узгоджується із можливістю надання юридичним особам приватного права правомочності бути засновниками та учасниками громадської спілки. А з приводу першої позиції зазначимо наступне: погоджуємося, що юридична норма Конституції України, яка передбачає право на свободу об'єднання, Розділу II «Права, свободи та обов'язки людини і громадянина» не передбачає такої здатності для юридичних осіб. Та й з назви розділу зрозуміло, що про юридичних осіб мова не йде. Однак, у даному аспекті варто звернутися до Основного акту цивільного законодавства. Так, п. 1 ст. 94 ЦК України визначається, що юридична особа має особисті немайнові права, які можуть їй належати. Не бачимо вагомих підстав для ствердження, що право на свободу об'єднання не може належати юридичним особам.

Крім того, хочемо звернути увагу і на те, що засновниками громадської спілки, цілком слушно, не можуть виступати юридичні особи публічного права, адже в Законі зазначено, що ними можуть бути тільки юридичні особи приватного права. Це пов'язано із тим, що в інституті об'єднання природно закладено свободу вибору та добровільність, а юридичні особи публічного права створюються в розпорядчому порядку, тобто свобода вибору та добровільність у такого виду юридичних осіб відсутня.

Варто, зупинити свою увагу на основних відмінностях між громадською організацією та громадською спілкою, а щоб їх зрозуміти слід проаналізувати основні правові положення Закону України «Про громадські об'єднання». Зокрема, детальніше зупинимось на дослідженні правових норм, щодо громадської спілки. Наукові розвідки варто почати із легального визначення громадської спілки, котре закріплене в п. 4 ст. 1 аналізованого Закону. Відповідно, «громадська спілка – це громадське об'єднання, засновниками якого є юридичні особи приватного права, а членами (учасниками) можуть бути юридичні особи приватного права та фізичні особи». Як випливає із цього визначення, основним на, що звертає увагу законодавець є суб'єктний склад. Окрім того, Законом визначається таке: юридична особа бере участь в утворенні громадської спілки через свого керівника або іншого уповноваженого представника, який діє на підставі довіреності для вчинення дій щодо утворення громадської спілки; під час здійснення реєстраційних дій до переліку необхідних документів, які подає громадська організація, громадська спілка додатково подає документи, що містять відомості щодо структури власності засновників, а якщо засновниками громадської спілки є іноземна юридична особа, подається ще й легалізований у встановленому порядку документ про підтвердження реєстрації іноземної юридичної особи в країні її місця знаходження.

Законом не виокремлюються конкретні права та обов'язки щодо громадських спілок, вони є загальними для всіх громадських об'єднань. Громадські спілки, як і громадські організації, які набули статусу юридичної особи, можуть бути учасниками цивільно – правових відносин, набувати майнові й немайнові права, займатися підприємницькою діяльністю тощо. Тільки в п. 2 ст. 24 Закону закріплено, що окремі функції щодо управління майном громадського об'єднання можуть передаватися громадським спілкам, які утворені громадськими об'єднаннями, що передають їм такі правомочності [4].

Такими є особливості правового статусу громадських спілок, встановлені в ЗУ «Про громадські об'єднання». Нами не зачіпа-

лися загальні положення щодо створення, здійснення окремих реєстраційних дій, провадження ними своєї діяльності, у т.ч. й підприємницької, оскільки вони нічим не відрізняються від загальних положень щодо усіх громадських об'єднань.

Отже, вищенаведене ще раз підтверджує думку, яка є поширеною в наукових колах - основною відмінністю громадської спілки від громадської організації є суб'єктний склад. Звісно, до громадських спілок висуваються певні додаткові вимоги в процесі їх реєстрації та провадження діяльності, однак в основному вони пов'язані знову ж таки із суб'єктним складом, тому виокремлювати їх як окремі відмінності недоцільно.

Важливими питаннями, на які потрібно дати відповідь, є такі: «Що саме має визнаватися громадською спілкою?», «Чи усі об'єднання, засновниками яких виступають юридичні особи, будуть визнаватися громадськими спілками?» Адже, наприклад, в організаціях роботодавців, асоціаціях кредитних спілок, об'єднаннях страховиків засновниками та учасниками також є юридичні особи. На підставі проведеного аналізу можемо стверджувати, що громадськими спілками є організації роботодавців, об'єднання організацій роботодавців, об'єднання профспілок, об'єднання страховиків, асоціації кредитних спілок та ті об'єднання, до засновників яких не висувається спеціальних вимог, тобто ними можуть бути будь – які юридичні особи приватного права. Крім того, варто наголосити, що це не є виключним переліком видів громадської спілки .

Окремо варто зупинитися на питанні цивільно – правової відповідальності засновників та учасників громадських спілок, що пов'язано з специфікою їх суб'єктного складу. За загальним правилом засновники та учасники громадського об'єднання не несуть відповідальності за його зобов'язаннями і відповідно громадське об'єднання не несе відповідальності за зобов'язаннями його засновників та учасників. Це відповідає основним засадам інституту непідприємницьких юридичних осіб. Доречним з цього приводу буде навести доводи Д. В. Примака, який стверджує, що майнова відокремленість непідприємницьких юридичних осіб та

відсутність у засновників права брати участь в управлінні ними «...виключає допустимість законодавчого запровадження будь – якої форми їх додаткової відповідальності» [5 с. 12]. Однак є й винятки щодо цивільно – правової відповідальності засновників та учасників деяких видів непідприємницьких товариств, таких, як, наприклад, споживчих кооперативів, члени якого несуть субсидіарну відповідальність у межах вартості паю [6, с. 6]

Разом з тим, доречним буде навести ч. 3 ст. 96 ЦК України: «Учасник (засновник) юридичної особи не відповідає за зобов'язаннями юридичної особи, а юридична особа не відповідає за зобов'язаннями її учасника (засновника), *крім випадків, встановлених установчими документами та законом*». І хоча ЗУ «Про громадські об'єднання» встановлюється, що учасники громадського об'єднання не відповідають за зобов'язаннями такої юридичної особи, у деяких випадках застосовуються загальні засади цивільного законодавства. Мається на увазі, що попри законодавче встановлення відсутності цивільно – правової відповідальності в учасників громадського об'єднання трапляються й винятки із правил. Так, п. 8. 7. Статуту громадської спілки «Українська Гельсінська спілка з прав людини» встановлено, що «спілка не відповідає за зобов'язаннями своїх членів, а члени спілки не відповідають за зобов'язаннями Спілки чи один одного, якщо *інше не передбачено їхніми Статутами (Положеннями) або договорами, укладеними між ними*» [7]. Видається, що такий стан речей спричинений притаманністю добровільності та свободи вибору в громадських об'єднаннях, для яких характерно, що, попри існування загально встановленого правила зазвичай від нього можна відступити.

Тому, цілком можливим є застосування до учасників громадської спілки субсидіарної відповідальності за зобов'язаннями юридичної особи. Однак, це може стосуватися тільки тих громадських спілок, які займаються підприємницькою діяльністю, але і при здійсненні такої діяльності субсидіарна відповідальність може застосовуватися тільки до тих учасників які беруть участь в управлінні нею.

На підставі окресленого вище можна зробити наступні висновки:

- надання права юридичним особам бути засновниками та учасниками громадських спілок є виправданим кроком та служитиме для кращої реалізації ними мети діяльності;

- основною відмінністю громадської спілки від громадської організації є суб'єктний склад. Звісно, до громадських спілок висуваються певні додаткові вимоги в процесі їх реєстрації та провадження діяльності, однак в основному вони пов'язані з суб'єктним складом;

- громадськими спілками є організації роботодавців, об'єднання організацій роботодавців, об'єднання профспілок, саморегулівні організації (торгово - промислові палати та інші, котрі створюються на добровільних засадах), об'єднання страховиків, асоціації кредитних спілок та ті об'єднання, до засновників яких не висуваються спеціальні вимоги, тобто ними можуть бути будь – які юридичні особи приватного права. Крім того, варто наголосити, що це не є виключним переліком видів громадської спілки;

- засновники та учасники громадської спілки за загальним правилом не несуть субсидіарної відповідальності за зобов'язаннями юридичної особи, однак в Статуті можуть встановлюватися винятки, коли на учасників громадської спілки може покладатися додаткова цивільно – правова відповідальність.

Зрозуміло, що навколо нового учасника цивільно – правових відносин будуть і надалі проводитися наукові розвідки, але на цьому етапі їхнє створення є виправданим та таким, що задовольняє сучасні вимоги, а підтвердити чи спростувати це зможе тільки практика їхньої діяльності.

1. Пономарев А. М. *Общественные организации: понятие и особенности учреждения (гражданско – правовой аспект) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Андрей Михайлович Пономарев. – Белгород, 2004. – 201 с.*
2. Слюсаревський М. М. *Закон України «Про об'єднання громадян» – антипод європейському уявленню про статус неурядових організацій [Текст] / М. М. Слюсаревський // Громадянське суспільство. - 2009. - № 4 (11). - С. 6 – 10.*

3. *Правове регулювання некомерційних організацій в Україні : монографія [Текст] / [І. В. Спасибо-Фатєєва, В. І. Борисова, О. П. Печений та ін. ; за заг. ред. І. В. Спасибо-Фатєєвої]. – Х. : Право, 2013. – 480 с.*
4. *Про громадські об'єднання: Закон України [прийнятий 22. 03. 2012 р.] // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4572-17/page>*
5. *Примак В. Д. Цивільно – правова відповідальність юридичних осіб [Текст]: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / В. Д. Примак – Київ, 2005.- 16 с.*
6. *Зеліско А. В. Правовий статус споживчих товариств [Текст] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / А. В. Зеліско – Київ, 2008.- 23 с.*
7. *Статут громадської спілки «Українська Гельсінська спілка з прав людини». - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://helsinki.org.ua/index.php?id=1389793656>*

Первомайський О.О.

кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільного права Київського національного університету імені Т. Шевченка, старший науковий співробітник відділу проблем приватного права НДІ приватного права і підприємництва імені акад. Ф. Г. Бурчака НАПрН України

УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ КОРПОРАТИВНИХ ВІДНОСИН В ПРАКТИЦІ ВИЩОГО ГОСПОДАРСЬКОГО СУДУ УКРАЇНИ

З метою вдосконалення правового регулювання корпоративних відносин Вищим господарським судом України (далі – ВГСУ) в серпні-вересні 2015 року було підготовлено проект Постанови Пленуму Вищого господарського суду України «Про деякі питан-